

UOT 327

<https://doi.org/10.30546/25194011.2026.15.1.4087>

TÜRKİYƏNİN STRATEJİ MARAQLARI VƏ BƏŞƏR ƏSƏDDƏN SONRA SURİYADAKI GƏLƏCƏK TRAYEKTORİYALARI

Səbinə MƏMMƏDOVA*

Daxil olub: 5 Noyabr 2025 | Qəbul edilib: 9 Fevral 2026 | Onlayn nəşr edilib: 24 Mart 2026

Received: 5 November 2025 | Accepted: 9 February 2026 | Published online: 24 March 2026

Açar sözlər: *Türkiyə, Suriya, PKK/YPG, repatriasiya, Sülh çəşməsi əməliyyatı, Fərat Qalxanı əməliyyatı, Zeytun Budağı əməliyyatı, regional balans, bərpa siyasəti*

Giriş

2011-ci ildə başlayan Suriya münaqişəsindən bəri Türkiyənin xarici siyasəti əhəmiyyətli dəyişikliklərə məruz qalmışdır. Başlanğıcda Ankara Bəşər Əsəd rejiminin devrilməsini və Suriya müxalifətinin dəstəklənməsini əsas məqsəd kimi qarşıya qoymuşdu. Bu siyasət Suriyanın gələcəyini qonşuları üçün “terror problemi” və ya “təhlükə” yaratmayan, mərkəzləşdirilmiş dövlət kimi təsəvvür etməyə əsaslanırdı. Türkiyə rəsmiləri dəfələrlə vurğulamışdılar ki, Ankara üçün Suriyanın desentralizasiya və ya federalizasiya yolu qəbul olunmazdır (2). Lakin 2010-cu illərin ortalarına doğru ABŞ və Rusiya kimi güclü oyunçuların prosesə müdaxiləsi bu strateji təşəbbüsü zəiflətdi və Ankaranı öz roluna yenidən baxmağa məcbur etdi.

Bu prosesdə dönüş nöqtəsi 2015-ci ildə Rusiya təyyarəsinin vurulması ilə yaranan böhran oldu. Bu hadisədən sonra 2016-cı ilin iyununda Moskva ilə yaxınlaşma mərhələsi başladı. 2016-cı ilin yayında münasibətlərin normallaşması (Ərdoğanın Putinlə görüşü) Türkiyəyə Suriya istiqamətində daha sərbəst hərəkət etmək imkanı verdi. Bu addım seçim deyil, bir zərurət idi. Türkiyə-Rusiya yaxınlaşması Ankaranın Suriyadakı ilk irimiqyaslı hərbi əməliyyatlarına yol açdı; çünki Ankara Suriyanın hava məkanına yalnız Rusiya ilə koordinasiya sayəsində çıxış əldə edə bilərdi.

Vətəndaş müharibəsi fonunda Rusiyanın bölgədəki güclü hava hücumundan müdafiə sistemləri və hərbi hava qüvvələrinin mövcudluğu, habelə iki ölkə arasındakı gərginlik Türkiyəni Moskva ilə əməkdaşlığa sövq etdi. Əks təqdirdə, hava hədəflənməsi, hərbi insidentlər və diplomatik böhran riski kifayət qədər yüksək idi. Beləliklə, rejimin dəyişdirilməsi kimi ilkin ideoloji məqsəddən imtina edilərək milli təhlükəsizliyə yönəlmiş pragmatik strategiyaya keçid edildi. Bu keçid könüllü deyil, böyük dövlətlərin sahədəki dominantlığı nəticəsində yaranan bir məcburiyyət idi. Əsəd məsələsindəki ziddiyyətli mövqelərə baxmayaraq, Rusiya ilə yaxınlaşma Türkiyə üçün hərbi və diplomatik manevr imkanı qazanmaq məqsədi daşıyan tranzaksiya xarakterli bir zərurət idi. Bu isə Ankara ilə Moskva arasındakı münasibətlərin asimmetrik xarakterini bir daha vurğulayır.

1. Sərhəd təhlükəsizliyinin təmin edilməsi: Türkiyənin “irəli müdafiə” doktrinası

2016-cı ildən etibarən Türkiyənin Suriya siyasəti daha fəal və birbaşa “irəli müdafiə” strategiyasına keçmişdir. Bu strategiyanın əsas məqsədi təhdidləri mənbəyində aradan qaldırmaq idi (4). Sözügedən doktrina üç böyük hərbi əməliyyat vasitəsilə həyata keçirildi.

* doktorant, Azərbaycan Dillər Universiteti

e-mail: mammadovasabina35@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0009-0000-4834-5524>

Suriya Demokratik Qüvvələrinin (SDQ) özəyini Kürd Demokratik Birlik Partiyasının (PYD) silahlı qanadı olan Xalq Özünümüdafiə Qüvvələri (YPG) təşkil edir. Türkiyə YPG-ni PKK-nın bir qolu və “terror təşkilatı” kimi qəbul edir.

“Fərat Qalxanı” əməliyyatı bu yeni doktrinanın ilk əyani tətbiqi oldu. 12 avqust 2016-cı il tarixində YPG/PKK-nın Mənbic şəhərini ələ keçirməsi və Türkiyə sərhədləri boyunca bir “terror dəhlizi” yaratmaq planlarını sürətləndirməsi Ankaranı hərəkətə keçməyə vadar etdi. Eyni zamanda, İŞİD-in Türkiyə ərazisindəki terror fəaliyyətlərinin artması milli təhlükəsizliklə bağlı daha sərt addımların atılmasını qaçılmaz etdi. Bu çərçivədə 24 avqust 2016-cı ildə başlayan əməliyyatın əsas məqsədləri bunlar idi:

1. Sərhəd təhlükəsizliyini təmin etmək;
2. İŞİD-ə qarşı mübarizədə koalisiya qüvvələrinə dəstək vermək;
3. İŞİD-dən təmizlənmiş ərazilərin YPG/PKK kimi digər qruplaşmaların nəzarətinə keçməsinin qarşısını almaq;
4. Suriyanın ərazi bütövlüyünə töhfə vermək;
5. Məcburi köçkünlər üçün təhlükəsiz zona yaratmaq.

Türkiyə, Suriya Milli Ordusu (SMO) tərəfindən dəstəklənərək həm öz sərhədlərini İŞİD-dən təmizlədi, həm də SDQ-nin ərazilərini genişləndirməsinə mane olan bir “bufer zona” yaratdı. Əməliyyatın yeddi ayı ərzində Türk Silahlı Qüvvələri və müttəfiqləri 2000 kvadrat kilometrdən çox ərazini nəzarətə götürdü, 243 yaşayış məntəqəsini azad etdi və strateji əhəmiyyətli əl-Bab şəhərini ələ keçirdi (4). Bu əməliyyat həmçinin Suriya müxalifətinə yenidən qruplaşmaq və hərbi davamlılığı qorumaq üçün təhlükəsiz məkan təmin etdi.

“Zeytun budağı” əməliyyatı (2018)

Türkiyənin sərhədyanı bölgələrdə terror təhlükəsinin aradan qaldırılmasını nəzərdə tutan ikinci böyük hərbi müdaxiləsi “Zeytun budağı” əməliyyatı oldu. Bu əməliyyat Türkiyənin təhlükəsiz zona yaratmaq, terrorla mübarizə və qabaqlayıcı müharibə strategiyalarının növbəti bariz nümunəsidir. Hücum əməliyyatı birbaşa PKK ilə bağlı olan Xalq Özünümüdafiə Qüvvələrinə (YPG) qarşı Suriyanın şimal-qərbindəki Afrin bölgəsində həyata keçirildi.

Bu hərbi hərəkət da Rusiya ilə qurulan koordinasiya sayəsində mümkün oldu; belə ki, Rusiya Türkiyə hərbi aviasiyası üçün Suriya hava məkanını açdı (1). “Zeytun budağı” əməliyyatı nəticəsində Türkiyə Silahlı Qüvvələri və onların müttəfiqi olan Suriya Milli Ordusu (SMO) Afrin rayonunun bütün ərazilərini nəzarətə götürdü. Təxminən 2000 kvadrat kilometrlik ərazinin ələ keçirilməsi ilə nəticələnən bu proses, eyni zamanda 150 000-300 000 nəfərədək insanın daxili miqrasiyasına səbəb oldu (21).

Həmçinin bu əməliyyat Suriya Demokratik Qüvvələrinin (SDQ) diqqətini və resurslarını İŞİD-ə qarşı apardıqları döyüşlərdən müəyyən dərəcədə yayındırdı (7). Türkiyə “Fərat Qalxanı”ndan sonra “Zeytun budağı” əməliyyatını reallaşdırmaqla öz sərhədləri boyunca yaradılmaqda olan terror dəhlizinin qarşısını qətiyyətlə aldı (22), Afrini terrorçu qruplaşmalardan təmizlədi və milli sərhəd təhlükəsizliyini əhəmiyyətli dərəcədə gücləndirdi.

“Sülh çeşməsi” əməliyyatı (2019)

Türkiyə Silahlı Qüvvələri (TSQ), Suriya Milli Ordusu (SMO) qüvvələri ilə birlikdə milli təhlükəsizliyi qorumaq, Suriyanın şimalındakı sərhədlərdən YPG/PKK təhlükəsini kənarlaşdırmaq və qaçqınların geri qayıtması üçün təhlükəsiz zona yaratmaq məqsədilə Fəratın şərqində növbəti hərbi hərəkətə başladı (22). “Sülh çeşməsi” adlanan bu əməliyyat SDQ qüvvələrinin sərhəd zonasından sıxışdırılıb çıxarılmasına və yeni nəzarət qurşağının yaradılmasına yönəlmişdi.

Bu hərbi müdaxilə Tramp administrasiyasının ABŞ qoşunlarını həmin ərazidən çıxarmaq barədə strateji qərarından sonra mümkün oldu ki, bu da Ankara tərəfindən mühüm diplomatik və hərbi qələbə kimi qiymətləndirildi (7). Əməliyyat nəticəsində Türk qüvvələri 4820 kvadrat kilometr ərazini, o cümlədən Ras-əl-Ayn və Tel-Əbyad şəhərlərini nəzarətə götürərək strateji M4 magistralını kəsdi (8). “Sülh çeşməsi” əməliyyatı SDQ-ni Suriya rejimi və Rusiyadan müdafiə axtarmağa məcbur etdi ki, bu da regiondakı güclər nisbətində əhəmiyyətli dəyişikliklərə yol açdı (9). Bu hərbi əməliyyatlar

Türkiyənin geosiyasi reallıqlar daxilində atdığı taktiki addımların ifadəsi idi və onların uğuru böyük dövlətlərin, xüsusilə Rusiyanın razılığının alınması ilə birbaşa bağlı idi.

Nəticə etibarilə, Türkiyə “Fərat qalxanı” ilə başlayan, “Zeytun budağı” və “Sülh çeşməsi” hərəkətləri ilə davam edən bu prosesdə hibrid müharibə aparılması baxımından əhəmiyyətli təcrübə qazandı.

2. Milli təhlükəsizlik prioriteti: PKK/YPG təhdidi ilə mübarizə

Türkiyənin Suriya siyasətinin mərkəzi elementi Kürd İşçi Partiyası (PKK) tərəfindən yaradılan təhdidlə mübarizədir. Qeyd edilməlidir ki, PKK ABŞ və digər bir çox beynəlxalq subyektlər tərəfindən xarici terror təşkilatı kimi tanınmışdır (7). Təşkilat 1984-cü ildən etibarən Türkiyəyə qarşı silahlı mübarizəyə başlamış və fəaliyyətləri üçün tez-tez İraqın şimalındakı sığınacaqlardan istifadə etmişdir (7). Onun Suriya qolu olan Xalq Özünümüdafiə Qüvvələri (YPG) və ya Suriya Demokratik Qüvvələrinin (SDQ) nəzarət etdiyi ərazilərin genişlənməsi bu təhdidi daha da gücləndirmişdir. Türkiyə tərəfi dəfələrlə bəyan etmişdir ki, ABŞ tərəfindən SDQ-yə verilən silahlar sonradan PKK-nın əlinə keçir (1).

Piyada qüvvələri ilə yanaşı, PKK/YPG “hibrid müharibə” imkanlarını da inkişaf etdirmişdir. Bu imkanlara daşınan zenit-raket kompleksləri (MANPADS) və tank əleyhinə idarəolunan raket sistemləri (TƏİR) daxildir ki, bu da Türkiyənin nizami hərbi birləşmələri üçün ciddi təhlükə yaradır (10). Belə bir hərbi-siyasi şərait Ankaranı SDQ/ YPG-nin zərərsizləşdirilməsini öz xarici siyasətində əsas prioritet hesab etməyə məcbur etmişdir.

3. “Terrorsuz Türkiyə” təşəbbüsü və kürd məsələsi

Hal-hazırda Türkiyə “*Terrorsuz Türkiyə*” adlı təşəbbüsü həyata keçirir. Bu, PKK-nın münafişlərinin həlli və silahsızlaşdırılması üçün dövlət tərəfindən idarə olunan, hüquqi və konstitusiya əsasına dayanmış bir layihədir (11). Bu təşəbbüs Prezident Ərdoğan və Milliyyətçi Hərəkət Partiyasının (MHP) lideri Devlet Bahçeli tərəfindən dəstəklənmişdir (12). Dönüş nöqtəsi 2024-cü ilin oktyabrında PKK lideri Abdullah Öcalanın planı dəstəklədiyini və bütün kürd silahlı qruplarını döyüşü dayandırmağa çağırıldığını bildirdiyi bəyanat oldu.

2025-ci ilin mayında PKK özünün ləğvini və silahlı mübarizənin dayandırılmasını elan etdi ki, bu da simvolik bir hadisə oldu. Lakin planın uğurla həyata keçirilməsi Ankaranın müəyyən şərtləri icra etməsindən asılıdır. Bunlara ümumi əhv verilməsi, Öcalanın azad edilməsi və onun yeni siyasi partiyaya rəhbərlik etməsinə icazə verilməsi daxildir (11).

Hakimiyyət daxilində hazırda iki əsas narahatlıq mövcuddur. Bunlardan birincisi Suriyadakı son durumla bağlıdır. AKP rəhbərliyi, Türkiyənin PKK-nın bir qolu kimi xarakterizə etdiyi Suriya Demokratik Qüvvələri (SDQ) ilə Dəməşq administrasiyası arasındakı integrasiya böhranının necə nəticələnəcəyinin aydınlaşmasını zəruri hesab edir.

İkinci narahatlıq isə silahların buraxılması prosesi ilə bağlı sahədəki real vəziyyətin qeyri-müəyyənliyidir. Hakimiyyət dairələrində təşkilatın 11 iyulda keçirdiyi simvolik silah yandırma mərasimindən sonra, sahədəki son inkişafılar tam müşahidə edilmədən qanuni tənziqləmə istiqamətində addım atmağın riskli olduğu qeyd olunur. Bəzi partiya rəhbərləri isə təşkilatın silahı yerə qoyma prosesində bir durğunluq yaşandığını bildirirlər.

Bu proses yalnız daxili məsələ deyil, eyni zamanda Suriyadakı geosiyasi vəziyyətlə sıx bağlıdır. Strateji məqsəd Suriyada SDQ ilə siyasi körpü yaratmaqdır. Bu, Türkiyəyə suriyalı kürd məsələsini ABŞ-ın dəstəklədiyi qüvvə ilə birbaşa hərbi qarşıdurma yolu ilə deyil, Dəməşqdə formalaşacaq yeni, Ankara ilə dost münasibətlər quran bir hökumətlə əməkdaşlıq şəraitində həll etmək imkanı verəcəkdir (11). Bu yanaşma “kobud güc” (hard power) tətbiqindən siyasi kooptasiyaya doğru strateji keçidi ifadə edir.

Qaçqınlar böhranı və repatriasiya

2011-ci ildə başlayan Suriya qaçqınları böhranı Türkiyə üçün əvvəlcə əhəmiyyətli daxili yükə, sonradan isə xarici siyasət alətinə çevrildi (2). Türkiyə dünyada ən çox suriyalı qaçqına ev sahibliyi

edən ölkələrdən biridir; rəsmi məlumatlara görə, ölkədə təxminən 3,2 milyon qeydiyyatdan keçmiş suriyalı var (5). Onlara tətbiq edilən hüquqi rejim əsasən "Müvəqqəti Mühafizə" (Temporary Protection) çərçivəsidir. 22 oktyabr 2014-cü ildən tətbiq olunan bu rejim qaçqınların tibbi, təhsil və müəyyən sosial xidmətlərə çıxışını təmin edir (6).

Prezident Ərdoğanın bəyanatlarına görə, Türkiyə qaçqınların qəbulu və ehtiyaclarının qarşılanması üçün 40 milyard dollardan artıq vəsait xərcləmişdir ki, bu da beynəlxalq maliyyə yardımının yetərsizliyini göstərir (14). Qaçqın axını mürəkkəb və ziddiyyətli iqtisadi nəticələrə yol açdı: bir tərəfdən ucuz işçi qüvvəsi təmin edərək, xüsusilə tikinti və kənd təsərrüfatı sektorlarında qeyri-rəsmi iqtisadiyyatı stimullaşdırdı (15), digər tərəfdən isə əmək haqlarının azalmasına və iş yerləri uğrunda rəqabətin artmasına səbəb olaraq yerli əhali arasında narazılıq yaratdı.

Qaçqın böhranı daxili siyasətin də mühüm mövzusa çevrildi. Hakim Ədalət və İnkişaf Partiyası (AKP) başlanğıcda "açıq qapı" siyasətini "əxlaqi və dini borc" kimi təqdim etdiyi halda, Respublika Xalq Partiyası (CHP) və "İyi Parti" kimi müxalif qüvvələr qaçqınları iqtisadi yük və milli kimliyə təhdid kimi dəyərləndirərək onların repatriasiyasını (16) tələb edirdilər.

Əsəd rejiminin süqutundan sonra repatriasiya məsələsi daxili çağırışdan çıxaraq Türkiyənin təsirini gücləndirməyə yönəlmiş əsas strateji elementə çevrildi (2). Bu proses Türkiyəyə yeni Suriya dövlətinin formalaşmasında fəal iştirak etmək imkanı verir. Repatriasiya iki əsas formada həyata keçirilir: könüllü qayıdış və deportasiya. Rəsmi statistika və beynəlxalq agentliklərin hesabatları, xüsusilə 2024-cü ilin dekabrında Əsəd rejiminin süqutundan sonra kütləvi qayıdışların artdığını göstərir. EUAA və Türkiyə hökumətinin məlumatlarına görə, 2024-cü ilin sonunadək könüllü qayıdışların sayı on minlərlə ölçülürdüsə (2), 2025-ci ilin ortalarına qədər bu rəqəmin yüz minlərə çatdığı bildirilir.

Bərpa və ikitərəfli ticarət

Suriya bərpası 250-400 milyard dollar qiymətləndirilir ki, bu da Suriya iqtisadiyyatının imkanlarından xeyli artıqdır (17) Türkiyənin tikinti və müdafiə sənayeləri bu prosesdə əsas oyunçulardan birinə çevrilmək üçün əlverişli mövqedədir (2). Yeni Suriya keçid hökuməti ilə Ankara artıq əməkdaşlığın dərinləşdirilməsinə yönəlmiş bir sıra sazişlər imzalamış, o cümlədən Birgə İqtisadi və Ticarət Komitəsinin (JETCO) yaradılmasını razılaşdırmışdır (18). Məqsəd ikitərəfli ticarət dövrüyyəsini üç dəfə artırmaq və Türkiyəni vasitəsilə Suriya üzərindən Fars körfəzi ölkələri ilə birləşdirəcək nəqliyyat koridorlarını bərpa etməkdir ki, bu da qarşılıqlı fayda yaradacaq. Bu yanaşma iqtisadi tərəfdaşlığa, hakimiyyət yürütməyə deyil, can atıldığını göstərir, lakin bu planların həyata keçirilməsi Qərbin sanksiyalarının (13) aradan qaldırılmasından asılı olacaq.

4. Yeni strateji mənzərə: Əsəddən sonra Suriyada Türkiyə

2024-cü ilin dekabrında Əsəd rejiminin sürətli süqutu regionda ciddi hakimiyyət boşluğu yara-daraq, keçmiş rejimin əsas müttəfiqləri olan Rusiya və İranın təsirini əhəmiyyətli dərəcədə zəiflətdi. Bu geosiyasi dəyişiklik Türkiyəyə münafişənin "böyük qalibi" kimi çıxış etmək, yaranmış boşluğu doldurmaq və "Şaraa epoxası" Suriyasında ən mühüm siyasi-təhlükəsizlik tərəfdaşı kimi mövqelərini möhkəmləndirmək imkanı verdi (13). Hazırda Türkiyə Dəməşqdə formalaşmış Ankaraya dost hökumətlə birbaşa qarşılıqlı fəaliyyət göstərir; eyni zamanda, Rusiya hərbi birləşmələri artıq ölkənin şimal-şərqində kürd qüvvələrinə qarşı keçirilən əməliyyatlarda Türkiyəni məhdudlaşdıran amil rolunda çıxış etmir (19).

2025-ci ilin əvvəlində müvəqqəti prezident Əhməd əş-Şaraanın Ankaraya səfəri on il ərzində rəqib olmuş iki ölkə arasındakı münasibətlərdə "möhtəşəm dönüş" nöqtəsi oldu (13). Bu yeni tərəfdaşlığın kulminasiya nöqtəsi isə 2025-ci ilin avqustunda Suriyanın müdafiə qabiliyyətinin gücləndirilməsinə yönəlmiş irimiqyaslı hərbi əməkdaşlıq sazişinin imzalanması idi (20).

5. Paktın əsas müddəaları və Türkiyənin strateji mövqeyi

Paktın əsas müddəalarına Türkiyə tərəfindən yeni Suriya ordusuna müasir silah sistemlərinin verilməsi, logistik dəstəyin göstərilməsi və hərbi təlimlərin keçirilməsi daxildir. Sazişin strateji məqsədi kürd qüvvələrinin yeni Suriya dövlətinin strukturuna inteqrasiyasını təmin etməkdir ki, bu da

Türkiyənin uzunmüddətli təhlükəsizlik narahatlıqlarına birbaşa cavabdır. Beləliklə, bu sənəd Türkiyənin birbaşa hərbi müdaxilə modelindən yeni, institusional tərəfdaşlıq yanaşmasına keçidini simvolizə edir (20).

Paktla yanaşı, Türkiyə Suriya ərazisində quru, dəniz və hava bazalarının yaradılmasını, o cümlədən ölkənin mərkəzi hissəsində – Palmira şəhərində iri aviabazanın qurulmasını planlaşdırır (13). Bu addım Ankaranın sərhəd bölgələrindən kənarda da uzunmüddətli hərbi mövcudluq niyyətini nümayiş etdirir. Bu, sadəcə sərhədlərini müdafiə edən reaktiv bir oyunçudan, regional prosesləri yönləndirən aktiv aktora çevrilmək ambisiyasının fiziki ifadəsidir. Sözügedən yeni ittifaq regional güc balansını fundamental şəkildə dəyişərək Ankara və Dəməşq arasında yeni geosiyasi ox yaradır. Bu reallıq Qərb dövlətləri arasında skeptisizm doğura bilər, çünki bu, ABŞ tərəfindən dəstəklənən kürd qüvvələrinin qismən muxtariyyət statusuna (20) birbaşa çağırışdır.

6. Tarazlaşdırma aktı: Rusiya, ABŞ və İranla münasibətlərdə yeni dinamika

Əsəd rejiminin süqutu Türkiyə ilə Rusiya arasındakı münasibətlərin kəsilməsinə səbəb olmadı; tərəflər hələ də *“rəqib əməkdaşlıq”* (adversarial collaboration) modeli üzrə fəaliyyət göstərirlər (3). Rusiya üçün Türkiyə, “Türk axını” qaz kəməri vasitəsilə Avropaya enerji resurslarının ixracı üçün son strateji marşrutun qorunması baxımından həyati əhəmiyyət kəsb edir. Hər iki ölkə İŞİD-in yenicədən dirçəlməsinin qarşısının alınması və qeyri-regional dövlətlərin Cənubi Qafqazdan kənarlaşdırılması (“3+3” təşəbbüsü) məsələlərində ortaq maraqlara malikdir. Türkiyənin yeni Suriya hökuməti ilə birbaşa əməkdaşlıq etməsi və hərbi bazalar qurmaq planları Moskvanın regiondakı nüfuzunu azaltsa da, Rusiyanın Tartus və Xmeymimdəki bazalarını qorumaq naminə (19) pragmatik yanaşma nümayiş etdirəcəyi ehtimal olunur. ABŞ ilə münasibətlərə gəldikdə isə, Əsəd rejiminin süqutu gərginliyin yumşalmasına zəmin yaratdı. Hazırda hər iki dövlət NATO-nun gücləndirilməsi və yeni Suriya hökumətinin dəstəklənməsi istiqamətində əməkdaşlıq edir. ABŞ artıq PKK ilə əlaqəli olan SDQ ilə tərəfdaşlıqdan geri çəkilir, çünki onları İŞİD-lə mübarizədə artıq vazkeçilməz müttəfiq hesab etmir (13). Bu faktor ikitərəfli münasibətlərdəki əsas gərginlik səbəbini aradan qaldırır.

Nəhayət, yaxın müttəfiqi olan Əsəd rejiminin devrilməsi ilə İranın regiondakı təsiri “kəskin şəkildə azalmışdır” (19). Tarixi rəqabətin qalmasına baxmayaraq, hazırda hər iki ölkənin (Türkiyə və İran) kürd separatizmi ilə mübarizədə ortaq maraqları mövcuddur.

Gələcək perspektivlər və çağırışlar

Yeni Suriya hökuməti və Türkiyə vahid dövlət strukturunun qorunmasına sadıqlıqlarını bəyan etsələr də, daxili qeyri-sabitlik və xarici təzyiqlər (xüsusilə İsrail faktoru) ölkənin parçalanma ssenarisini gündəmdə saxlayır. “Terrorsuz Türkiyə” planı çərçivəsində Türkiyənin suriyalı kürdlərlə yaxınlaşma söyləri strateji təminat rolunu oynayır. Bu yanaşma, Suriyanın vahid qalmasından və ya parçalanmasından asılı olmayaraq, Türkiyənin regiondakı təsirini qoruyub saxlamasına (11) imkan verəcəkdir. Türkiyənin dəstəyi ilə yeni Suriya hökumətinin qarşısında duran əsas vəzifə bütün qeyri-dövlət silahlı birləşmələrinin vahid orduya inteqrasiyasını təmin etməkdir. SDQ artıq danışıqlara qoşulmuş və formalaşmaqda olan Suriya ordusuna inteqrasiya prosesinə başlamışdır. Lakin Xalq Özünümüdafiə Qüvvələri (XÖQ/YPG) hələ də öz paralel strukturlarını ləğv etməyə müqavimət göstərir. Bu vəziyyət yeni dövlətin bütövlüyü üçün ciddi təhlükə yaradır və gələcəkdə Dəməşq ilə Ankara arasında gərginliyə (4) səbəb ola bilər. Türkiyənin bərpa prosesindəki həlledici rolu onun Qərb dövlətlərini iqtisadi sanksiyaları ləğv etməyə inandırmaq qabiliyyətindən asılı olacaqdır (13). Birgə İqtisadi Komitənin yaradılması və yeni ticarət sazişlərinin imzalanması “yeni nəsil iqtisadi tərəfdaşlıq üzrə hərtərəfli saziş”ə yönəlmiş güclü siyasi iradənin göstəricisidir. Burada əsas məqsəd hegemonluq etmək deyil, qarşılıqlı iqtisadi inteqrasiyaya (18) nail olmaqdır.

Nəticə

Türkiyənin Suriyadakı maraqları mürəkkəb və çoxşaxəlidir; bu maraqların qısamüddətli təhlükəsizlik məqsədlərindən uzunmüddətli, institusional mövcudluğa doğru inkişaf etdiyi açıq-aşkar görünür. Əsəd rejiminin süqutundan sonra Türkiyə Suriyada əldə etdiyi siyasi, hərbi və iqtisadi rıçaq-

lardan özünün əsas strateji məqsədlərinə – milli təhlükəsizlik, iqtisadi fayda və daxili sabitliyə – nail olmaq üçün istifadə edir. Bu yeni strategiyanın təməlinə “Terrorsuz Türkiyə” daxili planı ilə xarici siyasət kursu arasındakı mürəkkəb qarşılıqlı əlaqə dayanır. PKK ilə potensial yaxınlaşma cəhdləri yalnız daxili məsələ deyil; bu, Türkiyəyə Suriyada SDQ ilə siyasi körpü yaratmağa imkan verən strateji addımdır və gələcəkdə yüksək xərclərlə müşayiət olunan hərbi əməliyyatların qarşısını alma potensialına malikdir. Belə bir yanaşma Ankaranı münaqişə tərəfindən konstruktiv tərəfdaşa çevirir.

Bu yeni strateji hesablamaların uğuru Türkiyə dövləti ilə PKK arasındakı barışın tam şəkildə reallaşmasından və bütün qeyri-dövlət silahlı birləşmələrinin vahid Suriya ordusuna hamar integrasiyasından asılıdır. Yeni era Türkiyəni regional mərkəzi dövlət kimi mövqeləndirsə də, o, digər böyük dövlətlərin, xüsusilə Rusiya və ABŞ-ın mürəkkəb və tez-tez ziddiyyətli maraqları arasında balans qorumağa davam etməlidir. Nəticə etibarilə, Türkiyə Suriyanın stabilləşdirilməsini əsas hədəf elan etsə də, ölkədə daimi hərbi bazalar yaratmaq və iqtisadi təsirini möhkəmlətmək istiqamətində atdığı addımlar müəyyən mənada hegemonik nəzarət forması kimi də qiymətləndirilə bilər. “Tərəfdaşlıq” ilə “dominatlıq” anlayışları arasındakı bu incə fərq növbəti illərdə analitik təhlillərin əsas mövzusu olacaqdır.

ƏDƏBİYYAT

Türk dilində:

1. BBC Türkçe. 5 soruda Türkiye'nin Afrin'e Yönelik Zeytin Dalı Harekâtı. London: BBC News Türkçe, 21 yanvar 2018 (<https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42766283>)
2. Tok L., Temizer S.; Karacaoğlu B. Suriye İç Savaşında ÖSO'dan Milli Orduya. Ankara: Anadolu Ajansı, 9 oktyabr 2019. (<https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati/suriye-ic-savasinda-osodan-milli-orduya/1607023>)

İngilis dilində:

3. Abdulkareem F.A. Turkey's "Terror Free" Initiative: A Complex Geopolitical Landscape. Moskva: Russian International Affairs Council (RIAC), 8 sentyabr 2025. (<https://russiancouncil.ru/en/analytics-and-comments/columns/middle-east-policy/turkey-s-terror-free-initiative-a-complex-geopolitical-landscape/>). (müraciət tarixi: 08.01.2026)
4. Alterman J.B. and Adar S. Sinem Adar: Turkey's Syria Challenge. Washington: Center for Strategic & International Studies (CSIS), 28 yanvar 2025. (https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/2025-01/250128_Adar_Turkey_Syria.pdf)
5. Avdaliani E. Russo-Turkish Cooperation After Assad. Washington: Stimson Center, 29 aprel 2025. (<https://www.stimson.org/2025/russo-turkish-cooperation-after-assad/>)
6. Cafiero G. How Turkey is poised to be a key player in Syria's next chapter. London: The New Arab, 11 fevral 2025. (<https://www.newarab.com/analysis/how-turkey-poised-be-key-player-syrias-next-chapter>)
7. Emirates Policy Center. Terror-Free Türkiye Track Turns into Reconciliation with PKK, not Kurds. Abu Dabi: Emirates Policy Center, 23 sentyabr 2025. (<https://epc.ae/details/featured/-terror-free-turkiye-track-turns-into-reconciliation-with-pkk-not-kurds>)
8. Enab Baladi. To Enhance Economic Integration: Syrian-Turkish Trade Agreements. Ankara: Enab Baladi English, 7 avqust 2025. (<https://english.enabbaladi.net/archives/2025/08/to-enhance-economic-integration-syrian-turkish-trade-agreements/>)
9. Güneylioglu M. Reconsidering Turkey's Influence on the Syrian Conflict. London: Royal United Services Institute (RUSI), 31 yanvar 2025. (<https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/reconsidering-turkeys-influence-syrian-conflict>)
10. Gümüş A.Z. How Türkiye Crushed Terror and Ensured Regional Stability Through Operation Euphrates Shield. İstanbul: TRT Afrika, 24 avqust 2025. (<https://www.trtafrika.com/english/article/de1eb5d8b776>)
11. İletişim Başkanlığı. Erdoğan: Türkiye is Stepping Up Where Others Fail to Act. Ankara: Türkiye Respublikası Prezidentinin Kommunikasiyalar İdarəsi, 2024. (https://www.iletisim.gov.tr/english/cumhurbaskanimizin_kaleminden/detay/erdogan-turkey-is-stepping-up-where-others-fail-to-act)

12. International Rescue Committee (IRC). Economic Impacts of Syrian Refugees: Existing Research Review & Key Takeaways. Policy Brief No. 1. New York: IRC, 2016, 7 p. (https://www.rescue.org/sites/default/files/document/465/ircpolicy_briefeconomicimpactsofsyrianrefugees.pdf)
13. Kasapoğlu C. and Ülgen, S. In the Shadow of Guns: Armament Trends of the PKK & YPG Terrorist Network (EDAM Foreign Policy & Security 2021/07/EN; EN-72021). İstanbul: Centre for Economics and Foreign Policy Studies (EDAM), iyul 2021, 40 p. (<https://edam.org.tr/wp-content/uploads/2022/01/EN-72021-Final-YPG-PKK-Envanter.pdf>)
14. Kentmen-Çin Ç. And Sunay S, Baltepe N.E. Framing of Syrian Refugees in Turkish Politics: An Analysis of Turkish Grand National Assembly Debates//Journal of Immigrant & Refugee Studies. - 2025, pp. 1-15. DOI: 10.1080/15562948.2025. 2451342. (<https://doi.org/10.1080/15562948.2025.2451342>)
15. Kiwan B. Expanding Syria's Multilateral Development Bank Engagement.: Atlantic Council, 22 sentyabr 2025. (<https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/expanding-syrias-multilateral-development-bank-engagement/>)
16. MitKat Advisory Services. Turkey's New Defense Pact with Syria. Yeni Dehli: MitKat Advisory Services Pvt Ltd, avqust 2025. (<https://mitkatadvisory.com/weekly-risk-monitor/turkeys-new-defense-pact-with-syria/>)
17. ORSAM. Operation Peace Spring: Who won what?. Ankara: Middle East Center for Strategic Studies (ORSAM), 23 oktyabr 2019. (<https://orsam.org.tr/en/yayinlar/operation-peace-spring-who-won-what/>)
18. T.C. Daxili İşlər Nazirliyinin Mıqrasiya İdarəsi. Temporary Protection (Geçici Koruma). Ankara: Presidency of Migration Management, 2025. (<https://en.goc.gov.tr/temporary-protection>)
19. Thomas C., Zanotti J. Turkey (Türkiye), the PKK, and U.S. Involvement: Chronology (IF11380). Vaşinqton: Congressional Research Service, 10 yanvar 2025, 3 p. (https://www.congress.gov/crs_external_products/IF/PDF/IF11380/IF11380.2.pdf)
20. UNHCR. Refugees and Asylum Seekers in Türkiye. Cenevrə: UNHCR, 2024. (<https://www.unhcr.org/tr/en/kime-yardim-ediyoruz/refugees-and-asylum-seekers-tuerkiye>)
21. Wikipedia. 2019 Turkish Offensive into Northeastern Syria (Operation Peace Spring). (https://en.wikipedia.org/wiki/2019_Turkish_offensive_into_northeastern_Syria)
22. Yildiz, G. Turkish-Russian Adversarial Collaboration in Syria, Libya, and Nagorno-Karabakh (SWP Comment 2021/C 22). Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik (SWP), 2021, 4 p. DOI: 10.18449/2021C22. (<https://www.swp-berlin.org/10.18449/2021C22/>)

Резюме

Сабина Мамедова

Стратегические интересы Турции и будущие траектории в Сирии после Башара Асада

В Сирии произошли радикальные изменения в стратегических интересах Турции после свержения режима Башара аль-Асада в конце 2024 года. Устранение Асада коренным образом изменило геополитический ландшафт, позволив Турции перейти от роли внешнего военного вмешателя к роли ключевого институционального партнера нового сирийского государства. Этот сдвиг объясняется взаимодействием сложных факторов – долгосрочных императивов национальной безопасности, экономических амбиций, связанных с восстановлением, и внутреннего политического давления, вызванного кризисом беженцев.

На первоначальном этапе Анкара ставила во главу угла свержение правительства Асада и поддерживала оппозиционные силы, последовательно отвергая сценарии децентрализации или федерализации, которые могли бы закрепить устойчивую курдскую автономию вдоль её границы. По мере интернационализации войны и того, как крупные державы формировали результаты на земле, Турция всё в большей степени адаптировалась к внешним ограничениям и рискам эскалации. В этих условиях Анкара приняла стратегию «опережающей обороны» и реализовала её через крупные трансграничные операции – «Щит Евфрата» (2016), «Оливковая ветвь» (2018) и «Источник мира» (2019), – направленные на предотвращение формирования непрерывного пояса под контролем YPG, снижение угроз со стороны ИГИЛ и создание контролируемых зон, способных поддержать гражданскую стабилизацию. После падения режима Асада ключевые цели Турции остаются прежними: стабилизация границы, нейтрализация угрозы, которую она связывает с РПК/YPG и аффилированными структурами, а также создание условий для репатриации беженцев. Однако предпочитаемые инструменты всё больше смещаются в

сторону дипломатии, экономического воздействия и институционального сотрудничества с дружественным переходным правительством, а не прямой конфронтации с Дамаском. Возвращение беженцев рассматривается одновременно как внутренняя необходимость и как стратегический инструмент, связанный с управленческой способностью, предоставлением услуг и созданием рабочих мест в районах возвращения. Постасадовский подход Турции сочетает приоритеты безопасности с вовлечённостью в восстановление, но остаётся ограниченным темпами внутренней консолидации Сирии, конкуренцией внешних акторов и неопределённостью санкционного режима и международного финансирования.

Ключевые слова: *Турция, Сирия, РПК / Отряды народной самообороны, репатриация, Операция “Источник мира”, Операция “Щит Евфрата”, Операция “Оливковая ветвь”, региональный баланс, политика восстановления*

Summary

Sabina Mammadova

Turkey's Strategic Interests and Future Trajectories in Post-Assad Syria

Radical changes occurred in Turkey's strategic interests in Syria after the overthrow of the Bashar al-Assad regime at the end of 2024. Assad's removal fundamentally altered the geopolitical landscape, allowing Turkey to shift from the role of an external military intervener to becoming the principal institutional partner of the new Syrian state. This change is explained by the interaction of complex factors – long-term national security imperatives, reconstruction-related economic ambitions, and domestic political pressure arising from the refugee crisis.

In the initial phase, Ankara prioritized the removal of the Assad government and backed opposition forces, while consistently rejecting decentralization or federalization scenarios that could enable durable Kurdish autonomy along its frontier. As the war internationalized and major powers shaped outcomes on the ground, Turkey increasingly adapted to external constraints and escalation risks. Within this context, Ankara adopted an “forward defense” posture and operationalized it through major cross-border operations – Euphrates Shield (2016), Olive Branch (2018), and Peace Spring (2019) – aimed at preventing a contiguous YPG-controlled belt, reducing ISIS threats, and establishing controlled zones that could support civilian stabilization. After Assad's downfall, Turkey's core objectives remain border stabilization, neutralizing the threat it associates with the PKK/YPG and affiliated structures, and enabling refugee repatriation. Yet the preferred instruments increasingly emphasize diplomacy, economic statecraft, and institutional cooperation with a friendly transitional government rather than direct confrontation with Damascus. Refugee return is treated as both a domestic necessity and a strategic tool, tied to governance capacity, service provision, and employment generation in areas of return. Turkey's post-Assad approach combines security priorities with reconstruction engagement, but it remains constrained by the pace of internal Syrian consolidation, external power competition, and the uncertain trajectory of sanctions and international financing.

Key words: *Turkey, Syria, PKK/YPG (Kurdistan Workers' Party / People's Protection Units), repatriation, Peace Spring, Euphrates Shield, Olive Branch, regional balance, reconstruction policy*

Rəyçi: *s.e.d., prof. İbrahimova Gülzar İsaxan qızı*